

enschap in de
avatten, bestu-
Men kan deze
anuit de Chris-
dord Gods. Men
stisch, philo-
aankundig-poli-
h gezichtspunt
deze verschil-
tudie eveneens
n. Onze opzet
ngezien bij alle
vraag is: Wat
van deze zaak
re kan en mag
geboden, daar
el kunnen zijn,
maar toch tot
wij deze zaak
dsdienstig, d.i.
God, gaan be-
lie ons tot een
ft evenwel al-
ristelijke realis-
dere genoemde
illen komen te
worden.

P. GROEN.

Julij, pag. 333.
ingstekens „Het
plaats van „Het

, 4e r. v.o.: het
van Emil Brun-
truk"; 2e r. v.o.:
dikel, 9e r. v. b.,
eend aan Emel
4e dr., blz. 313.

ONDERWIJS

?

dsdienst te
sen de HEERE

dienen van

lijk anders ge-
en, best, maar
(18). Hij zei:
s je wilt, maar
tig slachten en
-15 en 20—23).
1 Micha 6, dat
zeer godsdien-
had — tot het
d Hij toch niet
zei Hij, en doe
andelt als kin-
d overal gods-
t je het „ge-
vat Ik vraag.
het zo maakte.
es in de gods-
en drinken en
t kunst bezig
des HEEREN
ar de vrije be-
om „zomaar“
door het Rijk-

in geen afstand
vel? Antwoord:
en neen. (Met
k eenvoudig ge-
z'n lezers niet
ij in zeker op-
te verwenste in-
t, altijd wat je
stande, dat het
lfstandig rege-
eert. (Deze zin
vestie, want hij
en elk verbond
t het punt, n.l.
de mist.) Maar
weer zo'n heer-
rmee! Weet
men inderdaad
t wanneer het
der federalisa-
; zo is, als hier-
t men dan over
satie?)

dit boekje als
t federalisatie-
1: Is het (stre-
l verantwoord?
Christen wordt

museum b.v. gaan en daar de schilderijen bekijken.....
..... Als we dat alles dan ook gezien hebben, dan
danken we, als we thuisgekomen zijn, de HEERE —
hier komt de godsdiens te pas! — voor de grote
genade aan ons volk betoond en voor de schatten van
schoonheid die Hij hier deed ontstaan. De hele wereld
prijs er ons volk nog om, hoewel ze eigenlijk de
HEERE onze God ervoor zou moeten loven.

Naar analogie van Gods gebod ten aanzien van dat
slachten in het O.T. zou ik zelfs geneigd zijn te zeg-
gen: we mogen niet altijd psalmen of godsdienstige
liederen zingen — die zijn voor de eredienst of
voor ogenblikken, dat wij godsdienstig de
HEERE willen loven en prijzen, b.v. na een mooie
avond die men samen doorbracht. Laten we hier voor
alles nuchter zijn, met een echt schriftuurlijke nuch-
terheid.

Wij echter zullen dat werkende leven (onderschei-
den van het „beschouwelijke“ leven, J. L. S.) nooit
als iets minders of onheiligs mogen beschou-
wen — daar leven we ons leven in het Verbond!

Juist omdat de HEERE ons vrij heeft gemaakt
van alle godsdienstigheid, die alles
wat niet „religieus“ is, uit den boze acht. Want dat
dat bekijken (van schilderijen, J. L. S.) godsdienstig
zou zijn kan niemand volhouden — en toch zijn er ook
onder ons velen, die zich afvragen, of je je daar nu
wel mee bezig mag houden“.

(Hier en daar spatierde ik iets in het artikel van
H. R. R. (ookmaaker).)

Deze onderscheiding vindt steun in het spraakge-
bruik der Heilige Schrift.

Lees eens de teksten die Hommius Concordantie
geeft onder 't woord: Godsdienst en Godsdienstige
wijzen, o.a.: Hand. 25:19; 26:5; 12:1; Hebr. 9:1;
Jak. 1:26 en 1:27; Hand. 19:27; Kol. 2:23.

Rom. 12:1 pleit hier niet tegen. De K. V. heeft
hier offerdienst en de vertaling van het N.B.G.: ere-
dienst. De K.V. merkt op: „Het woord, door ons met
„offerdienst“ vertaald (latreia) betekent: dienst,
godsdienst, bepaaldelijk de cultus, de offerdienst“.

We zouden kunnen zeggen, dat hier het woord
godsdienst overdrachtelijk is gebruikt, maar dan toch
in de zin van eredienst, cultus. (Overdrachtelijk ge-
bruikt voor het stellen van ons lichaam tot een levend,
heilig, Gode welgevallig offer.)

Eveneens is godsdienst in Jak. 1:27 overdrachtelijk
gebruikt. De schrijver zegt in 20, 26 eerst: „Indien
iemand meent godsdienstig te zijn, doch zijn eigen
tong niet in toom houdt, maar zijn eigen hart be-
driegt, diens godsdienst heeft geen betekenis“. Hier
moet het woord godsdienst gewoon worden opgevat.
En dan zegt Jakobus: „De reine en onbevleete gods-
dienst voor God, is deze: omzien naar wezen en
weduwen.....“

Precies zo als wij tegen een godsdienstig man, die
dagdieverij pleegt, zeggen: „Man, weet je wat gods-
dienst is? Goed je dagelijks werk doen.“

Maar daarmee bedoelen we heus niet te zeggen,
dat nu z'n spitten, wieden godsdienstige arbeid is;
wel, dat dit werk dienen van God moet zijn, om welk
dienen van God het in de godsdienst ook moet gaan.

Van deze onderscheiding maakt de heer Janse in
z'n boeken herhaaldelijk gebruik. En omdat hij er van
uitgaat, kan hij in: „Het Eigen Karakter der Chr.
School“, op pag. 38 zeggen:

„En nu vertel ik het nog veel te stichtelijk. Want
in de practijk gaat het in de school met de Bijbel nog
eenvoudiger en zo echt gewoon. Zie, daar zit een klas
kaartjes te tekenen van België — ze zitten ijverig te
verven met een penseel en genieten er van, dat ze de

gevraagd, dat hij nuchter de ontwikkeling der dingen
beschouwt en dan de maatregelen treft die nodig zijn.
(Is dat nu de volle Schriftuurlijke wijsheid in dezen?
Wat is „nodig zijn“? Wie bepaalt wat nodig is en
naar welke norm? Hiermee is al weer niets, niets
gezegd). Wij moeten toch alles doen wat mogelijk is
om de vrede tussen de volken te helpen bewaren.
(Alles doen wat mogelijk is? Wie zegt zulke dwaas-
heid? Men moet alles doen wat GEBODEN en dus
geoorloofd is. Door de HEERE!)

Enz., enz., enz.

Maar ook dit is het einde nog niet.

Dit alles raakt zelfs nog niet het hart van de
zaak.

Toen de Volkenbond in de maak was, stelde Kuyper
deze ernstige vraag: Wat is het beheersend motief,
de drijvende kracht bij dit streven naar de organis-
atie van een statenbond? Is dat de geest van
Babel of de Geest van Pinksteren?

Als, wat in de organisatie der volken nagejaagd
wordt, niet uit de Geest van Pinksteren is, dan wordt
het altijd een ramp, ja, een vloek. Want dan is het
een nieuwe ontwikkeling van de antichristelijke macht.
Dan moeten we alleen maar vrezen! Dan wordt dat
nieuwe erger dan al wat voorheen reeds was!

Hier wordt inderdaad de centrale, de allesbeheer-
sende vraag gesteld.

Maar die vraag wordt met het oog op de federali-
satie thans niet meer met ernst gesteld en beant-
woord!

Ardennen zo fijn bergachtig maken met bruine verf,
de rivieren met blauwe inkt — het kaartje is op het
bord voortgetekend en één leerling zegt het op. Hij
leest de namen van de steden af en elke naam duidt
iets geweldigs aan in de werkelijkheid. Daar zijn ze
dan bezig met een land, dat van de Heere is. Hij gaf
daar overheden en Hij geeft dat volk zijn volksbe-
staan en rechten en Hij geeft Zijn mensinkinderen
daar brood.

En met dat grote werk van de Heere zijn de kin-
deren daar bezig.

Toch hoort ge praten over verf — over wie het
mool heeft en ge hoort aflezen: Namen, Luik, Char-
leroi,

En de Naam van God hoort ge niet eens“.

We kunnen na over de bovengenoemde onderschei-
ding dit alles te hebben gezegd, thans gevoelig de
titel-vraag ontkennend beantwoorden.

En wat is nu de betekenis van dit ontkennend ant-
woord?

Allereerst deze, dat wij als onderwijzend personeel
ons zeer intens aan het meest gewone werk kunnen
geven. Ik denk nog eens aan wat Rookmaaker schreef:
„en toch zijn er ook onder ons velen, die zich afvra-
gen, of je je daar nu wel mee bezig mag houden“,
en wijzig deze woorden aldus: „en toch zijn er ook
onder het onderwijzend personeel die zich soms niet
intens, met volle belangstelling bezig kunnen hou-
den met het meest gewone werk: leren lezen, netjes
schrijven leren, de hoofdbewerkingen onderwijzen,
de technische kwesties van het onderwijzen, omdat dit
alles geen godsdienst, geen kerkewerk is, en ze liefst
maar godsdienstig bezig zijn en kerkewerk doen.“

Heerlijk, wie van deze godsdienstigheid door de
HERE is vrijgemaakt.

Die komt niet pas in z'n element als hij van de
godsdienst, van de kerk spreken kan; die is niet hel-
melijk jaloers op een predikant of zendeling, alsof het
werk door hen verriicht, pas arbeid in Gods konink-
rijk zou zijn; die heeft niet slechts oog als het over
de reformatie van het onderwijs gaat, voor de zaken
die rechtstreeks samenhangen met de vrijmaking, maar
is er op uit om ook b.v. in het reken- en taal-onderwijs
de beste methode te volgen, en zal allerlei didactische
kwesties met liefde bestuderen.

In de tweede plaats zal dit ontkennend antwoord
van betekenis zijn voor de inhoud van het onderwijs.

Hij zal niet bij geschiedenis het niet-kerkelijke, niet-
godsdienstige leven, stiefmoederlijk behandelen, maar
dat in details, met volle toewijding, tekenen; hij zal niet
bij aardrijkskunde het „gewone“ leven verwaarlozen
enz.

In dit verband moge ik nogmaals R.'s artikel cite-
ren: „Wij mogen vrij door het Rijksmuseum b.v. gaan
en daar de schilderijen bekijken en ons verdiepen
in het leven onzer voorouders, dat zij met zoveel lief-
de vastgelegd hebben — en daarbij mogen we heel
nuchter een open oog hebben voor allerlei schilder-
kunstige schoonheden, die een „Straatje van Vermeer“
b.v. te zien geeft. Daar is niets godsdienstigs
bij. Merkwaardig overigens, dat juist in die 17e eeuw,
toen het Woord als een zuurdesem de maatschappij
doortrokken had en er een kunst, die waarlijk chris-
telijk mag heten ontstond, dat er toen juist zo heel
weinig „religieuze“ stukken gemaakt zijn — onze
17e eeuwse kunst is geweldig rijk aan „genres“: land-
schap, stilleven, portret, genrestukken, etc., etc., te-
veel om op te noemen, maar het genre dat bijbelse
verhalen afbeeldt en zich in de godsdienstige sfeer
beweegt is naar verhouding zeer gering. Onze vade-
ren hadden begrepen wat een schat en genade het
was dat Gods aarde in haar volheid in volle vrijheid
door de mens mocht genoten worden.“

Kijk, wie dit verstaat, zal er geen moeite mee heb-

De genoemde catechismus b.v. lanceert wel de vraag
of men niet bevreesd moet zijn, dat door de federali-
satie van West-Europa een machtsstaat groeit, die
gelijken gaat op de Anti-Christ? (Ja, dat staat er:
die gelijken gaat op de Anti-Christ!) En dan komt
o.a. dit „antwoord“: „Ons devies is: „doende het ge-
bod, voor de uitkomst blind“. (Over een gebod in
dezen werd evenwel geen woord gesproken!) Opti-
mistisch zijn wij in ieder geval niet. Maar wij moeten
doen wat wij kunnen. Dat is onze taak. (Moeten doen
wat we kunnen? Of: moeten doen wat ons be-
volen is?) En wat de Anti-Christ betreft, daar
moet men altijd voorzichtig mee zijn. (Inderdaad, zo
schrijft dit boekje: Met de Anti-Christ, „daar“ moet
je altijd voorzichtig mee zijn! Deze woorden wekken
meer porcelijn-kast-associaties, dan dat ze getuigen
van Schriftuurlijk, eschatologisch besef!).

Enz., enz., enz.

Is er zo in de aanpak van deze buitengewoon be-
langrijke kwastie zakelijk niet volop „doorbraak“?

Neen, ik wil in het minst niet ontkennen, dat
zich bij de regeling van de verhouding tussen volken
en staten in deze tijd allerlei belangrijke en uitermate
moeilijke kwesties voordoen, die niet met een paar
machtspreuken of Satzen kunnen worden afgedaan.
Ik weet, dat het koninkrijk der Nederlanden leeft te
midden van God-loze rijken en daarmee in een be-
paalde relatie leven moet!

Maar de vraag is deze: ziet men deze verhouding
en de regeling daarvan in Schriftuurlijk licht? Re-

ben stof te vinden voor z'n vertellen over het „ge-
wone“, aan kinderen, die naar Prof. Waterink's
woord in de schoolleeftijd werkelijkheid is
f a n a t i c i zijn. Want die werkelijkheid is oneindig
rijk gevarieerd.

De Christelijke school geen godsdienstige school,
maar een school, begrepen in het verbond, waarin
ook de stal en de bakkerij en het kantoor en de akkers
en keukens en alles begrepen zijn (Vgl. Deut. 28:
veld — kudden — korf — baktrog — alles in dat
verbond).

De school-in-het-verbond.

Niet: de school-op-het-terrein-der-gemene-gratie.
We hebben het gemene-gratie-leersysteem niet nodig,
om tegenover Dopersen, Roomsers, Barthianen, Mystie-
ken, een echt Christelijk ja te zeggen tegen de gewone
werkelijkheid.

We hebben daarvoor slechts de Schrift na te spre-
ken, de bijbel, die ook al geen „godsdienstig“ boek is,
geen boek over de godsdienst (wel het boek over Gods
grote werken).

Geen godsdienstige school, maar wel een school met
de Bijbel.

J. L. STRUIK.

Boekbespreking

„Geestelijke liederen uit den schat van
de kerk der eeuwen“, 2e Uitgave II, 1951.
In de handel gebracht door A. Jong-
bloed C.V., Leeuwarden.

't Is een verdrietig ding, als men in een overigens
op zichzelf uitnemende zaak, het resultaat van ont-
zaglijk veel moeite, vlijt, tijd en kosten, gelijk besteed
is aan het opsporen, bewerken en uitgeven van deze
liederen, niet kan bijvallen, maar daartegen bezwaren
moet inbrengen. Want ik kan tot m'n spijt over deze
bundel heel niet opgetogen zijn.

Dat komt hier allicht vandaan, dat ik onder „gees-
telijke“ liederen iets anders versta dan de Ver-
zamelaar, de heer H. Hasper. Hij heeft deze bundel
in 't licht gegeven, met aan de keerzijde van het
titelblad de tekst uit Efeze 5: „Wordt vervuld met
den Geest, sprekende onder elkander met psalmen en
lofzangen en geestelijke liederen“. Evenals in Co-
lossensen 3:16: „Het woord van Christus wone rij-
kelijk in u, in alle wijsheid; leert en vermaant elkan-
der met psalmen en lofzangen en geestelijke liederen“,
betekent het woord „pneumatikos“ hier, gelijk elders
in het N. Testament: „in karakter en bestaan gestem-
peld en bepaald door de Heilige Geest“. Dat is dus,
met andere woorden: geheel in overeenstemming met
het door de Heilige Geest geïnspireerde Woord — wat
trouwens nader bevestiging ontvangt in de laatste
genoemde tekst: „Het woord van Christus
wone rijkelijk in u“.

Toetst men nu deze bundel aan de Schriften, dan
is de uitslag niet bevredigend, ondanks het feit, dat
de heer Hasper boven elk lied één of meer Schrif-
tuurplaatsen heeft doen afdrukken, welke echter meer-
malen in 't geheel niet dekken wat onder die teksten
geboden wordt, of er slechts in verwijderd verband
mee staan. We signaleren, om te beginnen, sommige
Remonstrants klinkende regels, als in nr 216: Het is
voor ons, voor u en mij, dat God Zijn Zoon gegeven
heeft (versaregels, waartegen Hendrik de Cock reeds
bezwaar maakte); nr 289: Waar Ge in den Man van
Smarten draagt aller mensen schuld; nr 260: In Hem,
die 't mensdom heeft bevrijd, is God tot ons gekomen.
Niet conform de Schriften zijn uitdrukkingen als in
nr 223: Laat mij, o Heer, Uw kribbe zijn; in de Pink-

kent men dus bij de bespreking daarvan werkelijk en
voluit met de allesbeheersende tegenstelling tussen
Jezus Christus, die van alle overheden
gehoorzaamheid aan zijn woord vraagt en de duivel,
die de overste dezer wereld is?

Het is zeer goed mogelijk en zelfs waarschijnlijk,
dat ook het koninkrijk der Nederlanden in de verhou-
ding tot de West-Europese staten een positieve hou-
ding moet aannemen.

Maar de vraag is: HOE zal Nederland dat doen?

Ik denk, dit schrijvend, aan Daniël. Hij werd geroe-
pen een eerste plaats in te nemen in het demonische
rijk van Babel en later in dat van Perzië. Maar vóór-
dat hij dat deed had hij het „beeld“ van die rijken
gezien. En de sprake Gods van dat beeld had hij goed
gehoord, verstaan en geloofd. Hij had gezien en ge-
profeteerd, dat dat beeld „hoog“ en zijn „glans“, „bui-
tengewoon“ was, maar tegelijk had hij gezien en be-
leden, dat de „aanblik“ daarvan „schrikwekkend“
was (2:31). Toen en zo — maar zo ook alleen —
kon hij zijn plaats daarin innemen en zijn roeping
daaromtrent vervullen. Getrouw aan zijn God — tot
in de leeuwenkuil.

Maar waar zien we dat geloofsinzicht en deze ge-
loofshouding nu?

Er is ook omtrent de internationale kwesties overal
„doorbraak“! En men ziet dat niet eens.

Dat is één van de benauwenissen van deze tijd.

C. V.